

Borneo

(Malaysia)

Fotos en lotgevallen van vóór de grote houtkap

Uit: Memoires van P.A.J.Coelewij(geboren in 1931)

Periode 1959 – 1960

Januari 2016

Foto op titelpagina: Elisabeth Uson. Kajan. Long Ikang. Baramrivier Sarawak. Datum foto 20 maart 1960.

Waarom dit boek

Bij een recent bezoek aan Borneo, liet ik aan enige bewoners mijn memoires van Borneo zien, die ik bij mijn geologisch onderzoek in de binnenlanden van Borneo (Sarawak) in 1959 en 1960, gemaakt had.

Zij toonden een grote interesse in de foto's en wilden daar graag afdrukken van hebben.

Hun gretigheid kwam voort uit het feit dat sinds 1960 grote veranderingen in Borneo plaats gevonden hebben door modernisering en de houtkap voor de papierindustrie en oliepalm beplanting en foto's van het verleden, waarin de originele toestand van het land en zijn bevolking vastgelegd ligt, schaars zijn.

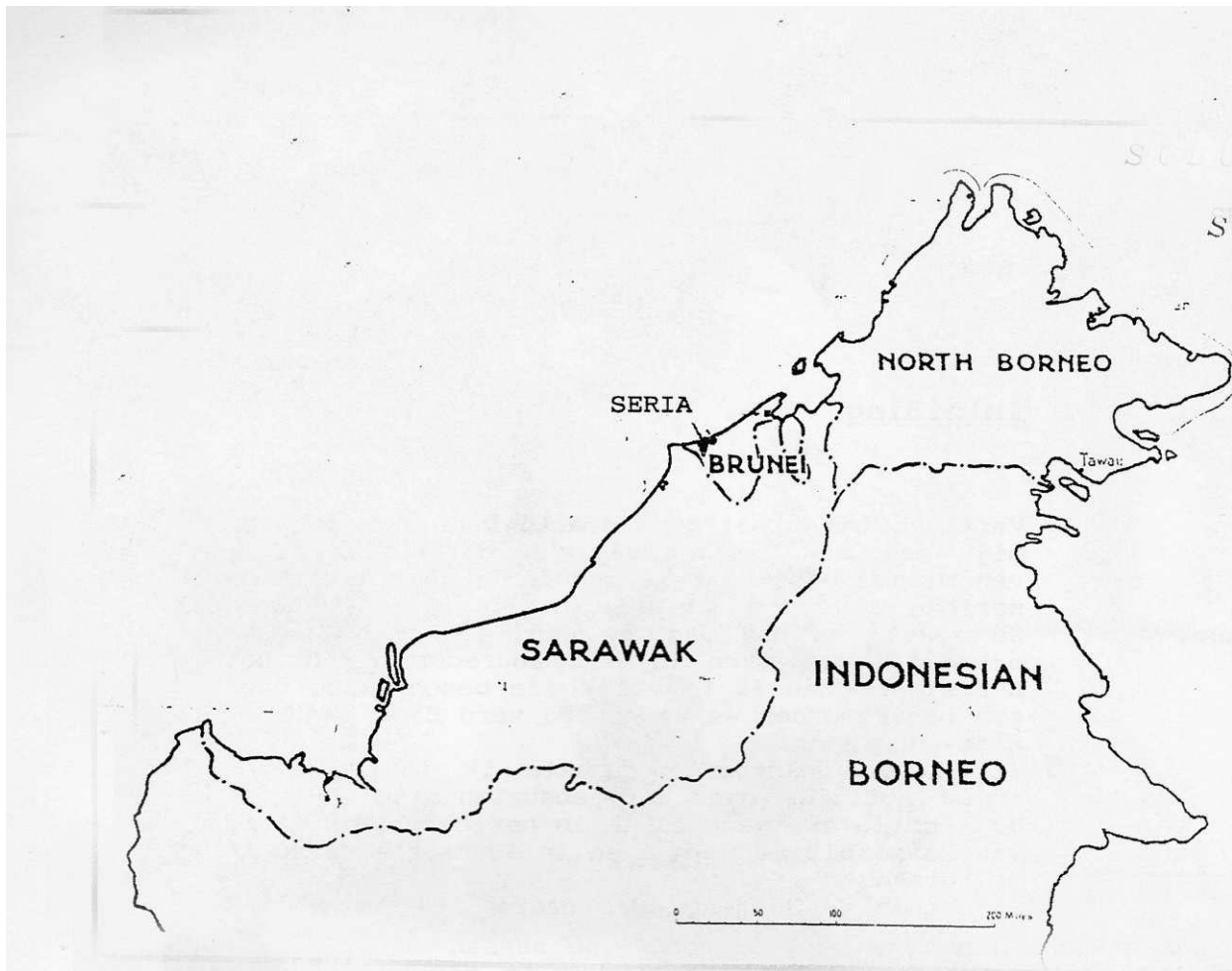
Van mijn memoires bestaan slechts enige exemplaren, maar een selectie van foto's en lotgevallen uit de memoires heb ik samengebracht in dit boek dat onbeperkt bijgedrukt kan worden via Bol.com (Brave New Books).

Een totaal van 110 foto's van verschillende delen van Sarawak zijn opgenomen in dit boek. De foto's zijn zoals iedere reiziger ze maakt en zijn soms door het tropische klimaat wat aangetast, maar de plaats en de tijd waarin ze genomen zijn, maken ze, vooral voor de mensen uit Borneo van onschatbare waarde.

N.B.

Anders dan in de originele Memoires ligt hier het accent op de foto's en niet op de tekst. De originele tekst is ingekort tot vooral opmerkelijke lotgevallen en dient tot orientatie van de foto's en bindt ze tot een samenhangend verhaal.

De originele tekst, zonder de foto's, is ook opgenomen in "Een geoloog op zoek naar olie" door P.A.J.Coelewij. IBSN 9789402113600).



Juni 1959

Kaart van Borneo.

Sarawak, Brunei en North Borneo behoorden bij Engeland. In 1963 zouden Sarawak en North Borneo samen met Maleisië één onafhankelijke staat gaan vormen. Brunei werd onafhankelijk.



7 Juli 1959

Mijn dagboek begint met de vermelding van hevige en langdurige regens. De regen stroomde dan met stralen van het atapdak zoals deze foto tracht te tonen. Wat niet waar te nemen is, is het begeleidende kabaal van de regen dat soms zo luid was dat je, bij een gesprek, elkaar haast niet kon verstaan.

De regen kon je al geruime tijd van tevoren horen aankomen aan een aanzwellend geruis dat dreigend dichterbij gekomen, met geweld boven je hoofd losbarstte.

1959 en 1960. Geologisch veldwerk in Borneo(Malaysia)

Borneo, 7 Juli 1959.

Het regent op het ogenblik.

De regen gutst met stralen van het bladeren dak van mijn hut.

De rivier is vanmiddag al ongeveer twee meter gestegen.

Het zal morgen in het moeras wel "prettig" werken zijn waarschijnlijk.

Het hoge water heeft het voordeel dat de bloedzuigers wegspoelen en de muskieten zich rustig houden.

Mijn sigaretten zal ik maar in een blik stoppen en mijn lucifers heb ik al omgeruild voor een aansteker. Dit blijkt ook bij droog weer noodzakelijk te zijn want de hoge vochtigheid van de lucht en uiteraard de warmte en de inspanningen van het moeras maken alles even nat als bij een stortregen.

Van mijn helpers, Dajaks en een paar Maleiers zijn er al een paar ziek en nieuwe medicijnen heb ik vandaag moeten aanvragen.

Door de sterke regenval van de laatste dagen worden allerlei insecten mijn hut ingedreven. Walgelijke spinnen, amuseante en tijd verdrijvende vleermuizen en duizenden vliegende mieren die het schrijven onder de petroleumlamp onmogelijk maken. Hardnekkige muggen en horzels vieren feest op mijn lichaam en eten zich dik aan mijn bloed. Mijn huid is door het moeras zacht en week geworden, zodat zelfs angels van bijna onzichtbare vliegjes zonder moeite mijn lichaam kunnen binnendringen.

's Nachts heb ik rust. Dan ben ik vrij van alle insecten door mijn muskietennet, ofschoon het een kunst is bij het instappen geen muskieten mee te laten komen. Af en toe wordt je opgeschrikt door een kever van soms vier centimeter lengte die met een geweldig hard en diep gebrom door de kamer vliegt. Buiten in

het oerwoud kraken takken en zijn er allerlei vreemde geluiden te horen.

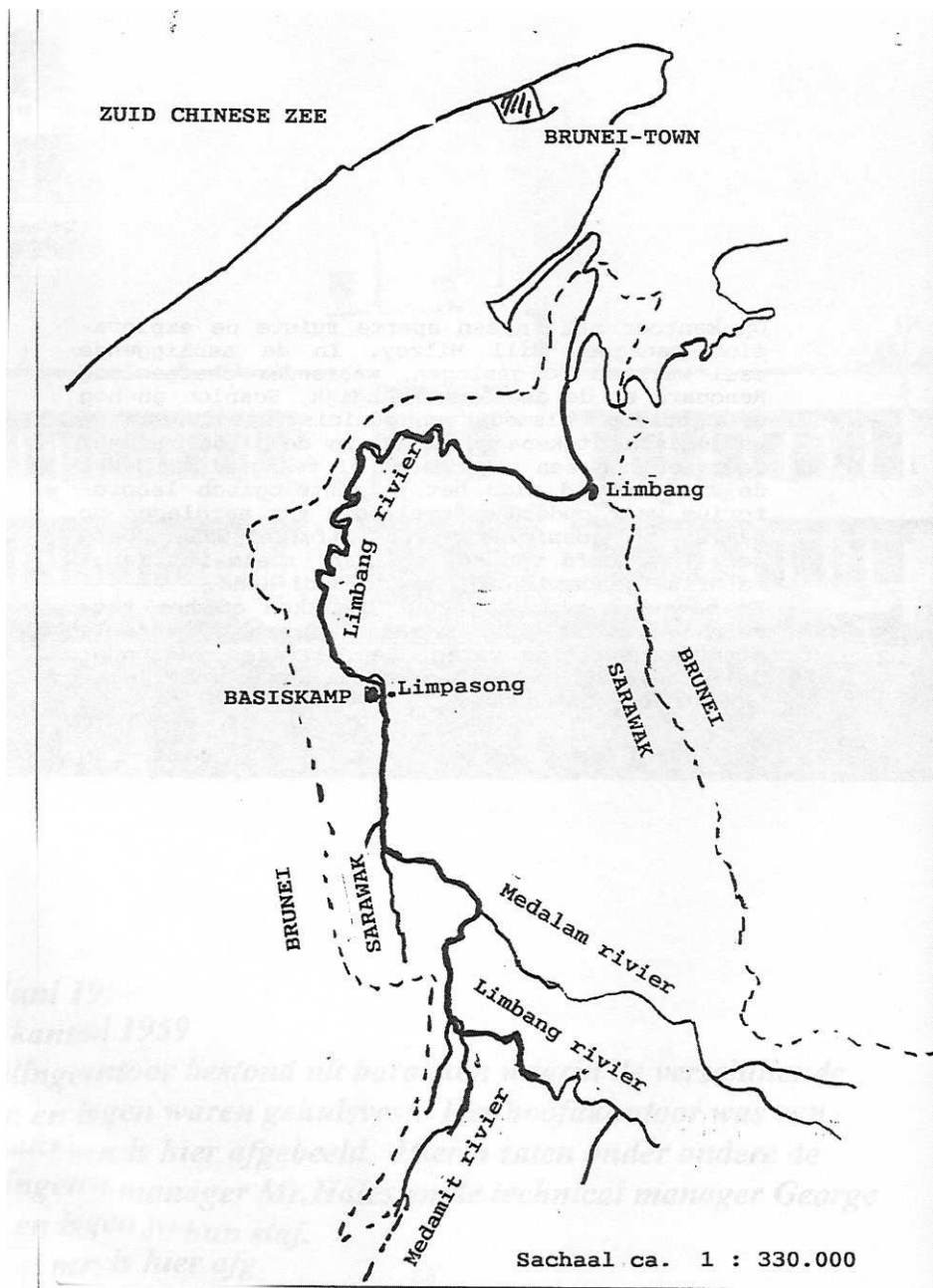
Groot wild heb ik hier nog niet gezien. Slechts wat gesluip buiten de katjangdeur dat in hoofdzaak op rekening van linguanen en krokodillen geschreven moet worden, die volgens de lokale mensen hier in grote getale voorkomen.

Het intense kabaal van krekels, dat nu het regent ruimschoots overstemd wordt door het geweld van het water in de rivier, wordt bijgelicht door vuurvliegjes, die ofschoon je er geen krant bij kunt lezen, zelfs met gesloten ogen waarneembaar zijn.

Soms wordt het lawaai van de natuur versterkt door de drums en de gongs van de Dayaks die, ofschoon ze geen koppen meer snellen, nog allerlei traditionele gebruiken hebben om bij ziekte en dood de kwade geesten de rivier op te drijven.

Hier moest ik het schrijven van mijn dagboek even onderbreken want er kwam een brede stroom van miljoenen en miljarden zwarte mieren van een centimeter lengte mijn hut inklimmen. Zij hadden zich al over mijn werktafel verspreid op een zodanige manier dat het blad niet meer zichtbaar was. Het was een beangstigend gezicht, het gestaag oprukken van het ongedierte over al mijn spullen.

Tot overmaat van ramp was net mijn flitspuit leeg zodat ik, mij angstig in spanning terugtrekkend, deze eerst uit een reserve blik Shelltox moest bijvullen. Bijna wellustig spoot ik de spuit op de mierenlegers leeg en nu liggen ze bij duizenden om mij heen, dood, en het restant van de kolom mieren heeft zich omgedraaid en zal het straks misschien nogmaals proberen.



Limbang gebied



20 Juni 1959

Het eerste gebied waar ik zou gaan werken was het stroomgebied van de Limbangrivier in Sarawak.

Via zee kon men de Limbangrivier opvaren waar verderop bij het gehucht Kampong Limpasong een basiskamp gebouwd was waarvandaan ik het veldwerk zou gaan uitvoeren. Onderweg naar het basiskamp kwam men langs het plaatsje Limbang met zijn chinese winkeltjes(kadai) die hier op de foto zichtbaar zijn.



Dit is het basiskamp in Limpasong aan de Limbangrivier vanwaaruit ik mijn geologisch onderzoek ga verrichten.

Het kamp is bedoeld als basiskamp en we trachten er zoveel mogelijk in te overnachten, omdat we hier al onze spullen bij de hand hebben en meer comfort hebben dan in een tijdelijk kamp in het bos. . Bovendien ligt het kamp centraal in het geologisch te bewerken gebied en is het vrijwel altijd mogelijk om er voor de avond terug te zijn.

Alle hutten zijn van boomstammen en palmbladeren(atap) gebouwd en staan op palen, enige meters van de grond. Dit in verband met hoge waterstanden van de rivier en kruipende insecten.



Juli 1959

Bisaia-vrouw voor haar huis in Kampong Limpasong aan de Limbangrivier in Sarawak.

De kampong bestond maar uit een paar huizen en huwbare (jonge alsmede gescheiden) vrouwen waren schaars. De vrouw die hier op de foto staat was gescheiden en dus beschikbaar, en was derhalve een in trek bij mijn mensen. Later zou de chinese radiooperator van mijn party met haar trouwen.

Gisteravond was ik aanwezig bij het uitdrijven van een boze geest uit het lichaam van een ziek kind. Het gebeurde in een longhouse een half uur per prauw stroomafwaarts, van het basiskamp waar, net als hier, Dayaks van de Bisaiastam wonen.

De ceremonie speelde zich af op de open galerij van het huis, dat als gemeenschappelijke ruimte in gebruik is. Ik zat op de bamboe vloer tussen de bewoners van het huis en hun gasten en tekende op wat ik zag.

Iemand heeft een palmstengel met zaden, omwikkeld met een doek, aan de zoldering opgehangen. Eromheen worden meerdere fruitschalen met bananen, kokosnoten en andere vruchten van het land neergezet.

Grote aarden potten met water staan ertussenin en kleine wierookstokjes branden. Begeleid door diep klinkende trommels en een soort viool begint de medicijnman het ritueel. Alles wordt dansend gedaan en wij, die er vlak omheen zitten, moeten af en toe onze benen intrekken om niet de in trans dansende medicijnman te hinderen.

Het ritueel bestaat hoofdzakelijk uit symbolische bewegingen die de boze geest ervan moet overtuigen dat hij uit het zieke kind moet gaan, naar de vruchten van het land en het heerlijke water en dat hij met dat alles een vrouw moet pakken en stroomopwaarts moet roeien waar vrolijkheid heerst en geluk. Dit wordt voorgesteld door blazen in het water en spugen op de borst van het kind, roeibewegingen en gelach om het geluk uit te beelden.

Het dansen wordt ruw en hard, zodat het huis schudt als de geest uit het lichaam moet komen. Dan, voorzichtig op de buitenkant van de voeten, als hij bij het eten verwijlt en stroomopwaarts roeit.

Soms vraagt de medicijnman aan ons: "Is het eten niet heerlijk en is Ulu Limbang, dit is stroomopwaarts van onze rivier, het geluk

niet volmaakt?" "Het is heerlijk, het is volmaakt" wordt er in koor geantwoord.

Het ritueel duurt twee uur. Zonder dank en zonder groet verdwijnt iedereen. Ik ook.

Ik vond de bezwering werkelijk indrukwekkend. Het gedrum, het gedans, het walmende oliepitje dat de wierook in slierten uittrok, lieten me inderdaad bijna geloven in het verdwijnen van de boze geest uit het lichaampje van het kleine kind naar de bovenloop van de rivier.

In het donker roeiden we terug, naar ons kamp, tientallen drijvende boomstammen ontwijkend, en verdween ik, terwijl op de rivier nog vaag het geplas van roeiriemen en gemompel hoorbaar waren, onder mijn klamboe.

De volgende dag vervolgen we de Limbangrivier stroomopwaarts om de geologie in dat gebied te kunnen bestuderen. Hier en daar bevinden zich huizen langs de rivier waar leden van de Bisaiastam wonen.

Na enige dagen in een smorende hitte gewerkt te hebben hebben we gastvrij onderdak gevonden in een long house waar we enige dagen zullen doorbrengen.



Augustus 1959

Illustratie van een waranda van een long-house waar vooral 's avonds het sociale leven zich afspeelt. Links bevinden zich de kamertjes van de individuele families.

De vrouwen zijn bezig met matten vlechten en met de verzorging van de kinderen. Op de voorgrond is een kind in slaap gevallen. De foto is enigszins aangetast door de vochtige lucht van de tropen. De verlichting geschiedt door middel van oliepitjes.

Bovenloop Limbangrivier, Sarawak.

Het is nu 24 Juli 1959.

We zijn weer terug in het basiskamp.

Vandaag trouwt Minggat ak Gandi, een van de Ibans die tot onze vaste ploeg behoren. De bruid is een jong Bisaiameisje dat schuin tegenover het basiskamp in de kampong Limpasong woont. Al dagen lang hebben het geluid van drums, gongs en andere instrumenten over de rivier geklonken om goed voorbereid ter bruiloft te kunnen gaan

Om kwart voor drie zou in ons basiskamp de receptie beginnen maar de bruidegom was nog niet gearriveerd. We wachtten tot zes uur tot hij met een verlegen glimlach op zijn gezicht aan kwam zetten. Een van de buitenboordmotoren van onze prauw, waarmee hij naar het basiskamp onderweg was, was namelijk stuk gegaan en het had geruime tijd geduurd voordat deze gerepareerd was

Vlak voor het werkelijke feest begon, werden er twee kleine zeer oude veldkanonnen opgesteld en volgestapeld met kruit en papier. Naar het zundgat werd wat kruut geleid waarna het met grote behoedzaamheid ontstoken werd. De enorme klap moest de omgeving waarschuwen dat er "makan", dat er "eten" was. De naam van deze kanonnen is in het bisaia's babil of badila en in het maleis miriam. Ze zijn ongeveer tachtig centimeter lang en als oude Europese kanonnen versierd. Het kaliber is ongeveer tweeenhalve centimeter. Uit brons zijn ze gegoten en ik vermoed dat ze uit de Portugese tijd stammen.

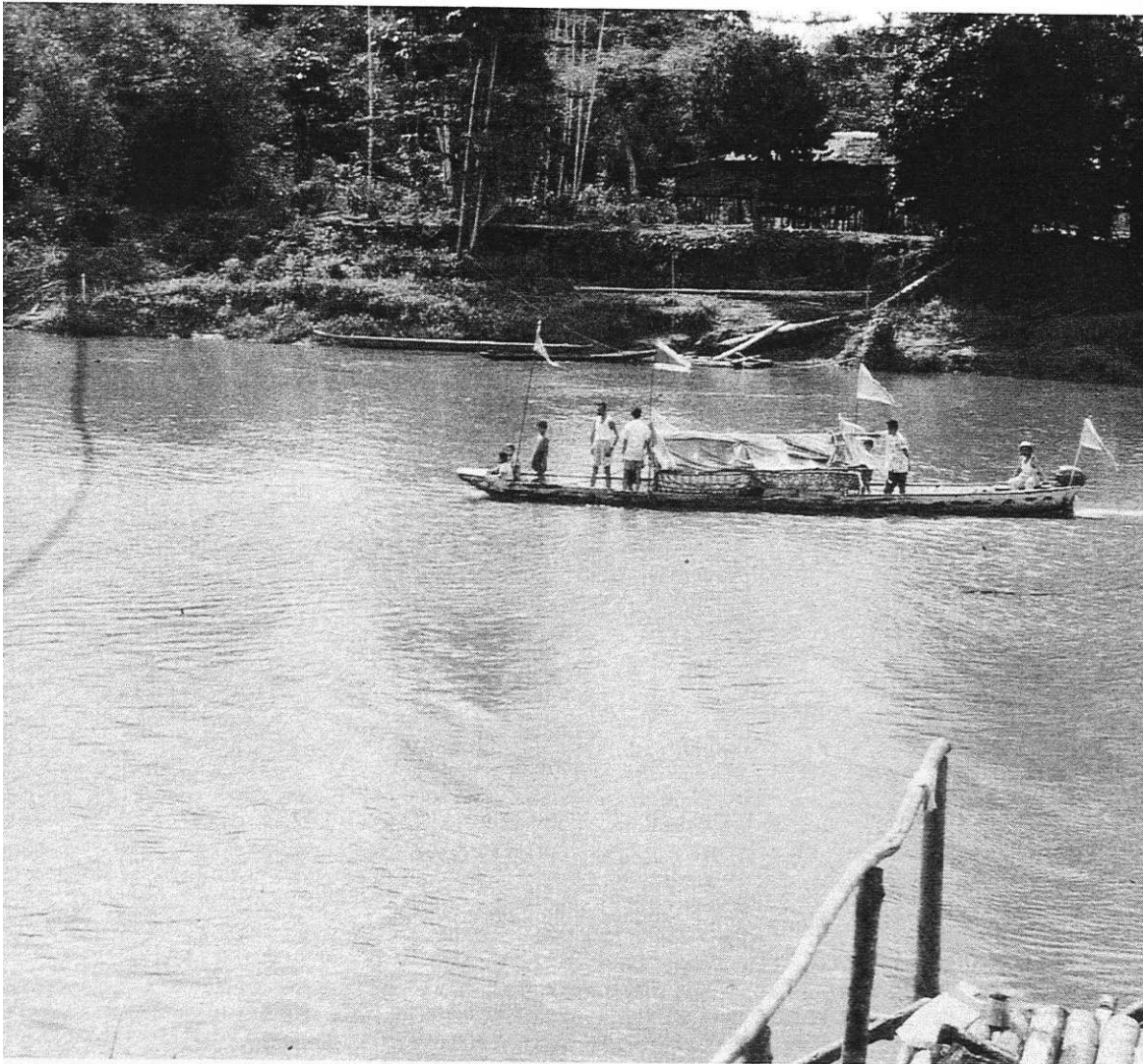
Na de receptie werd het feest voortgezet in het huis van de ouders van de bruid. Als koopsom werd een horloge en vijftig dollar overhandigd alsmede honderdvijftig dollar voor de familie.

Op dat ogenblik ontstond er een groot kabaal. Iedereen schreeuwde door elkaar heen en de muziek stopte. De familie was namelijk niet tevreden met het geld. In de kleine volgepakte

ruimte leek de onenigheid in een vuistgevecht over te gaan, maar na twee uur praten kwam men tot een accord. Er moest dertig dollar meer betaald worden.

De gongs klonken weer en mij werd gevraagd een foto van het bruidspaar te maken.

Na vijf minuten echter begon het gekrakeel opnieuw. De familie eiste nu dat Minggat hier in de kampong zou blijven wonen, of zijn vrouw bij zijn vertrek achter zou laten. Achterblijven was onmogelijk daar hij voor mij werkte en wij over enige tijd verder zouden trekken, maar haar achterlaten zou hij evenmin doen, daar anders enige tijd na zijn vertrek de bruid voor de tweede maal verkocht zou kunnen worden, waartoe de familie wel in staat geacht werd. Hierover werd geen overeenstemming bereikt en het zou in een familievergadering over drie dagen beslist worden. Om deze reden weigerden de Bisaia's te dansen. Onze eigen Ibans trachtten echter van het feest te maken wat er van te maken viel en namen de muziekinstrumenten over en strekten zelf de benen voor een dans. De teleurgestelde vader liet na een paar uur toch maar rijstwijjn en voedsel aanvoeren om niet een al te grote ontevredenheid te zaaien.



31 Juli 1959

***Huwelijk van een van mijn Iban-dragers, Minggat, met
Bisaiameisje uit Kampong Limpasong gelegen aan de
Limbangrivier, Sarawak.***

***In onze prachtig opgetuigde prau vaart het bruidspaar
ons basiskamp naar het huis van de bruid aan de overka-
van de rivier.***



31 Juli 1959

***Huwelijk van een van mijn dragers Minggat met een
Bisaiameisje uit Kampong Limpasong uit het huis aan de
overkant van de rivier.***

***Iedereen is paasbest gekleed en is daarom nauwelijks
herkenbaar. Zelfs Minggat droeg een das.***

Limbangrivier, Sarawak.



31 Juli 1959

Enige Bisaia's van de kampong Limpasong in hun allerbeste kleding opgedost voor de bruiloft van Minggat. Links op de foto hangt een doek als wieg met erin een baby. De doek was via een stalen haak aan een lange spiraalveer opgehangen. Af en toe gaf iemand er een zet tegen om de baby dansend heen en weer te laten zwaaien. Je hoorde dan ook haast nooit een baby hullen in een longhouse. Limbangrivier Sarawak.